

РЕГИОНАЛНА ДЕМОГРАФИЯ

НАСЕЛЕНИЕ

Том 38, Книжка 1, 2020, 55-74

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ ВЪВ ВЪЗПРОИЗВОДСТВОТО НА ТРУДОВИТЕ РЕСУРСИ В БЪЛГАРИЯ

Николай ЦЕКОВ

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
Департамент Демография*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

✉ nicktsekov@gmail.com

Резюме: *Населението на България в трудоспособна възраст непрекъснато намалява и като абсолютен брой и като относителен дял, следвайки трайната тенденция към депопулация на страната след преброяването му през 1985 г. Тези процеси имат крайно негативно въздействие върху социално-икономическата сфера заради нарастващия дефицит на кадри в почти всички отрасли в секторите на индустрията, селското стопанство и услугите. Недостигът на работна сила постепенно се превърна в основен отблъскващ инвеститорите фактор, чиито проявления са особено тежки в най-силно засегнатите от депопулацията региони на страната. Настоящата публикация разглежда тези негативни процеси през призмата на регионалните различия в темповете на намаление или увеличение на населението в трудоспособна възраст през периода 2001–2018 г. Целта е да се очертае в детайли картината на пресъхване на основния източник на трудовите ресурси и работната сила по общини през изследвания период и да се потърсят взаимовръзки между развитието на този негативен процес с показателите за демографското развитие на България през последните две десетилетия.*

Ключови думи: население в трудоспособна възраст; демографски дивидент; трудова депопулация; демографско натоварване; коефициент на благоприятност на възрастовата структура за възпроизводство на трудови ресурси.

Статията да се цитира по следния начин:

Цекков, Н. (2020). Регионални различия във възпроизводството на трудовите ресурси в България. *Население*, Том 38, Кн. 1, 55-74. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Н. Цекков, 2020

Статията е постъпила през м. септември 2019

Приета за публикуване през м. януари 2020

Публикувана онлайн през м. юни 2020

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

REGIONAL DEMOGRAPHY

NASSELENIE REVIEW

Volume 38, Number 1, 2020, 55-74

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

REGIONAL DIFFERENCES IN THE REPRODUCTION OF LABOUR FORCE IN BULGARIA

Nikolay TSEKOV

*Institute for Population and Human Studies - Bulgarian Academy
of Sciences, Department of Demography*

BULGARIA, Sofia 1113, Akad. G. Bonchev St, bl. 6

✉ nicktsekov@gmail.com

Abstract: *Bulgaria's working-age population is steadily declining both in absolute numbers and in relative terms, following the sustained trend of depopulation of the country after its census in 1985. In the sectors of industry, agriculture and services. Labor shortages have gradually become a major deterrent to investors, whose manifestations are particularly severe in the most depressed regions of the country. This publication examines these negative processes through the prism of regional disparities in the rate of decline or increase in working-age population over the period 2001-2018 during the study period and to look for relationships between the development of this negative process and the indicators for the demographic development of Bulgaria over the last two decades.*

Keywords: working age population; demographic dividend; laborde population; demographic burden; coefficient of favor of the age structure for reproduction of laborre sources.

This article can be cited as follows:

Tsekov, N. (2020). Regionalni razlichiya vav vazproizvodstvoto na trudovite resursi v Bulgaria. [Regional Differences in the Reproduction of Labour Force in Bulgaria]. *Nasselenie Review*, Volume 38, Number 1, 55-74. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© N. Tsekov, 2020

Submitted – September 2019

Revised – January 2020

Published – June 2020

The author has read and approved the final manuscript.

УВОД

Темповете на намаление на абсолютния брой на трудовите ресурси и работната сила в България, макар и с леко изоставане, плътно следват тенденциите към депопулацията на страната във времеви и пространствен аспект. Делът във възрастовата структура на хората в трудоспособна възраст от 1990 г. насам първоначално бележи нарастване до 2010 г., след което се наблюдава тенденция към бавно, но постоянно свиване – вж. табл. 1¹. Наблюдаваната до 2010 г. тенденция към увеличение на разглеждания дял се свързва с нарастването на т.нар. демографски дивидент (Lee, R. et al., 2006)². С този термин се означава потенциалният икономически ръст, възникващ в резултат на позитивни за пазара на труда изменения във възрастовата структура. При тях делът на населението в трудоспособна възраст (в международните сравнителни изследвания това са хората във възрастовата група 15–64 години), е по-голям от сумата на дяловете на населението в под и надтрудоспособна възраст. Демографският дивидент нараства с увеличаването на дела на хората в трудоспособна възраст. Това обстоятелство несъмнено повлиява на бързото нарастване на brutния вътрешен продукт в България, чиито ръст преди началото на световната стопанска криза през 2009 г. достигна до рекордните 6–7% годишно. Постепенното намаляване на дела на населението в трудоспособна възраст и неговото застаряване, които са все по-осезаеми след 2012 г., резултатът в нарастване на дефицита от работна ръка и в крайна сметка водят до намаляване на ролята на демографския дивидент в стопанското развитие на страната. Падането на равнището на раждаемост води до стопяване на темповете на увеличение на работоспособната част от обществото. В същото време нарастването на средната продължителност на живота пък способства за абсолютното и относително увеличение на населението в надтрудоспособна възраст и до влошаване на съотношението между икономически активното и неактивното население. Всичко това забавя ръста на brutния вътрешен продукт, което на свой ред превръща демографския дивидент в отрицателна величина³.

Броят на населението в трудоспособна възраст към 31.12.2018 г. е 4 201 хил. души, или 60,0% от населението на страната, като мъжете са 2 206 хил., а жените – 1 994 хиляди. През 2018 г. броят на трудоспособното население намалява с почти 48 хил. души, или с 1,1%, спрямо предходната година. Броят на младите хора в подтрудоспособна възраст в края на 2018 г. е 1 067 хил. души, или 15,2% от населението на страната. Делът на населението в надтрудоспособна възраст пак в края на 2018 г. е 1 732 хил. души, или 24,8, а в подтрудос-

¹ Възрастовите граници за разпределение на населението по категориите под, във и над трудоспособна възраст са определени съгласно Наредбата за пенсиите и осигурителния стаж, приета с Постановление № 30 на МС (ДВ, бр. 21/17.03.2000 година).

² Lee, R. & A. Mason(2006). What Is the Demographic Dividend? Finance and Development Magazine. Vol. 3, IMF, 2006, N.Y.

Lee, R. & A. Mason(2006).What Is the Demographic Dividend? Finance and Development Magazine. Vol. 43, N. 3, IMF, 2006, N.Y.: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2006/09/basics.htm>

³ Пак там.

пособна възраст – 1 067 хил. души, или 15,2% от населението на страната. През периода 2001–2018 г. средногодишният темп на намаление на броя на цялото население е 0,71%, като за градското население той съставлява 0,34%, а за селското – 1,63%. Така селската депопулация през първите две десетилетия на XXI век протича почти пет пъти по-бързо от намалението на градското население. На този фон намалението на контингентите население в трудоспособна възраст показва някои особености. Така например темпът на свиване на броя на това население в национален мащаб за 2001–2018 г. е 0,60% средногодишно, което е с 1/6 по-малко в сравнение с темповете на депопулация на цялото население на страната.

За градското население темпът на намаление на населението в трудоспособна възраст за изследвания период съставлява съкращаването с 0,47% средногодишно, което свидетелства за по-бърза скорост на „трудовата“ депопулация в градовете в сравнение с намалението на цялото градско население (0,34%). В селата ситуацията е аналогична – темпът на средногодишното намаление на трудоспособното селско население за референтния период е 0,97% средногодишно, или над 1,5 пъти по-нисък в сравнение с общата депопулация на селата (1,63%). Причините за цитираните по-горе различия са свързани с

Таблица 1
Разпределение (в %) на населението в под, във и надтрудоспособна възраст за периода 1990–2018 г.

Table 1
Distribution of the population under, in and over working age in the period 1990-2018 (in %)

Година	Възраст		
	Подтрудоспособна	Трудоспособна	Надтрудоспособна
1990	21,6	55,5	22,9
1995	19,1	56,6	24,3
2001	16,3	59,2	24,5
2005	14,8	62,4	22,8
2010	14,6	62,7	22,7
2011	14,3	61,7	24,0
2012	14,4	61,8	23,8
2013	14,6	61,7	23,7
2014	14,8	61,1	24,1
2015	14,9	60,8	24,3
2016	15,0	60,6	24,4
2017	15,1	60,3	24,6
2018	15,2	60,0	24,8

Източник: НСИ и собствени изчисления